

Trösterová, Zdeňka

[Rozumět jazyku]

Opera Slavica. 1997, vol. 7, iss. 2, pp. 70-72

ISSN 1211-7676

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/116421>

Access Date: 20. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Этот оптимистический вывод свидетельствует о безграничной вере в живительные способности родной речи, повышает воспитательный и нравственный аспект книги.

Книга Нины Алексеевны Прокуровской нужна ученым, учителям и просто любознательным читателям. Они прочтут ее с большой пользой как в плане осмысления истории своего языка, так и овладения культурой родной речи.

Л. И. Донецких (Ижевск)

Rozumět jazyku. Sborník Pedagogické fakulty UK, Praha 1995, 112 str.

S příznačným názvem *Rozumět jazyku* a podtitulem *Sborník k významnému životnímu jubileu univ. prof. PhDr. Radoslavy Brabcové, CSc.* vyšla na podzim minulého roku sympatická útlá knížka s lingvisticky i šířeji filologicky hodnotným obsahem. Přispělo do ní třináct autorů, z nichž některé s prof. Brabcovou pojil stejné pracoviště, tj. katedra bohemistiky PedF UK, v jejímž čele jubilanťka stojí, jiné – a to i v zahraničí – společné zájmy v oboru. Titul publikace je příznačný i z toho hlediska, že většina autorů jako vysokoškolští učitelé pokládá za své poslání nejen sama jazyku rozumět a pronikat do složité jazykové problematiky z různých aspektů, ale vést k chápání jazyka a lásce k němu, a tedy i k práci s ním a bádání o něm mladé adepty bohemistických studií. Ne náhodou se první příspěvek, věnovaný životní dráze R. Brbcové a napsaný ve formě interview (otázky kladl O. Mališ) jmenuje „Ale byl to právě češtinář, a proto jsem se rozhodla pro český jazyk“ – jubilanťka v něm vzpomíná na své učitele od střední po vysokou školu a aspiranturu, k nimž patří tak významní představitelé oboru jako A. Jedlička, J. Bělič, P. Hauser.

Poslední z nich také do sborníku přispěl, jednak osobní vzpomínkou v článku *Tempus fluentis aquae modo abit*, jednak zamyšlením nad gramatickou interpretací odpovědi na otázku „Kolik je vám let?“. Ukazuje se totiž, že běžná odpověď na tuto běžnou otázku vyvolává nemalé interpretační potíže, pokud jde o syntaktický status vět typu „Je mi třicet let“. Je třeba rozhodnout, zda jde o větu jednočlennou (bezpodmětnou, bez levé valence) nebo dvočlennou, dále určit platnost všech jejích složek, slovesa být, časového údaje a dativu zájmena nebo substantiva. Autor připomíná různá řešení, která nabízejí naše mluvnice, vyslovuje své hodnocení konstrukce, ale co je nejdůležitější, na velmi malé ploše necelých dvou stránek ukazuje, že nás někdy

v jazyce může „zaskočit“ právě to, co z komunikativního hlediska je zcela běžné. A že obrat skládající se ze tří čtyř slov může být podnětem k zamyšlení nad velmi složitou teoretickou lingvistickou problematikou (např. *Mluvnice spisovné češtiny 3*, Praha 1987, s. 216 vidí v dativu těchto konstrukcí „vlastně kondenzát specifikovaného propozičního významu“, tedy zástupný výraz pro celou propozici).

Problematické propozic je věnován ještě jeden příspěvek, článek **M. Markové** *K povaze některých případů obligatorních nevětných propozic*.

Tematické zaměření sborníku je však pestřejší a přibližme je zájemcům alespoň názvy stať (kromě již připomenutých): **R. Šrámek**, *Etymon rad-* v toponymii Moravy a Slezska, **O. Mališ**, „*Omnis, omne – všechen, každý*“ aneb *De verbis difficilibus – o „sloveh nesnadných“*, **O. Martincová**, *K popisu dynamiky slovo tvorného systému*, **P. Šmejkal**, *Mezi nebem a zemí*, **Paul L. Garvin**, *Uloha jazykovědců Pražské školy při rozvoji jazykové normy českého jazyka*, **J. Kraus**, *K soustavě žánrů akademického diskurzu*, **S. Machová**, *Dialog o významu*, **M. Švehlová**, *K problematice oslovení v češtině*, **S. Damjanović**, *Biskup Strossmayer i cirilometodska baština*, **N. Kvítková**, *K textu agitačního spisu Krátké sebranie z kronik českých*, **K. Buzássyová**, *Vančurovo Rozmarné léto v slovenčine*. Publikace je uzavřena bibliografií prací prof. Brabcové (přes 210 položek) a stručnou biografií s bibliografií jednotlivých přispěvatelů.

Publikace typu miscelanea mají své přednosti i nevýhody, každý filologicky orientovaný čtenář v nich však může najít své téma a nebo naopak poučení v oblasti, která sice není bezprostředním předmětem jeho výzkumu, ale rozšiřuje jeho odborný rozhled. Pro mě osobně tak představují zájem především čtyři stati, dvě z prvního, druhé dvě z druhého hlediska.

S mým zaměřením na problematiku normy koresponduje stať amerického lingvisty Garvina (v 30. letech studenta českého gymnázia v Karlových Varech), demonstrující na příkladu češtiny modelovou situaci jazyka „obklopeného větším a mocnějším společenstvím“, které v historii mohlo i ohrožovat jazykovou a národní identitu jeho nositelů. Z této situace pak vyplývá svébytný postoj k jazykové normě, k otázkám purismu apod. Autor v této stati, která původně vyšla francouzsky, přibližuje světovému lingvistickému společenství specifiky české problematiky i zásluhy Pražské školy. – Dále mému zájmu o otázky slovanského bohoslužebného jazyka a kulturního cyrilometodějského odkazu je blízká chorvatsky napsaná stať prof. D a m j a n o v i ć e ze Záhřebu, zaměřujícího se na historii charvátského hlaholismu a užívání staroslověnštiny na charvátském území.

A naopak jako příklad přispěvku rozšiřujícího odborný rozhled bych ze svého hlediska zdůraznila stať J. K r a u s e, ředitele Ústavu pro jazyk český AV ČR, o soustavě žánrů akademického diskurzu. Vychází ze současné situace, kdy poučení o jazy-

ce, řečeno slovy autora, „stále častěji vyhledávají lidé ve svém oboru vysoce kvalifikovaní, kteří si uvědomují, že bez schopnosti přiměřeně komunikovat (a prostřednictvím komunikace zaujmout, přesvědčit, získat na svou stranu, argumentovat, jednoznačně informovat, oponovat, obhajovat, podat návod, poučení apod.) je jejich profesní vybavení nutně neúplné.“ (s. 58). Tomuto zájmu společenské praxe na straně moderní lingvistiky a sociolingvistiky vychází vstříc zkoumání diferenciací národního jazyka na funkční variety, zejména na ose spisovnosti a nespisovnosti, a zkoumání diferenciací jazykových projevů podle žánrů a funkčních stylů. Po upřesnění pojmu diskurz jako text v určité situaci a jisté funkci, ale také jako individuální, jednotlivé sdělení a nebo typ textů, tedy žánr, věnuje autor pozornost akademickému diskurzu v jeho situačním vztahení k vědecké oblasti. Upozorňuje na změny, které lze v dnešní době zaznamenat, např. na prosazování určitého anglosaského standardu specifických textových typů (curricula, doporučení k zahraničnímu studiu, žádost o grant atd.), ale rovněž na okolnost, že v textech akademického diskurzu se poměrně náročným způsobem prolíná autorská orientace na oblast sdělení s rétorickou orientací. Autor zdůrazňuje, že v současném akademickém diskurzu se stále více prosazuje směřování k větší subjektivnosti, přesvědčivosti, polemičnosti, princip tvrdošijnosti, *tenacity* při vyhledávání alternativ, takže výsledek vědecké práce není pak jen protokolárním zápisem jistého souboru objektivně pozorovaných faktů, ale je do značné míry ovlivněn také osobností badatele, jeho postoji, technickým vybavením, příslušností k určité škole a dalšími faktory subjektivního rázu.

Tento objektivně pozorovatelný větší posun k subjektu autora snad ospravedlní i subjektivní výběr referencí o obsahu recenzovaného sborníku. Jiní čtenáři určitě najdou inspiraci v dalších statích. Se změnou jazykové situace po rozdělení Československa lze však všem doporučit ještě článek K. Buzássyové, protože je nejen pronikavou analýzou překladu Vančurova Rozmarného léta do slovenštiny, ale současně i sociolingvistickou sondou do oblasti percepce češtiny v beletrii ve slovenském jazykovém prostředí a naopak. Obsahuje zajímavé zobecňující závěry o rozdílech v stratifikaci češtiny a slovenštiny jako národních a spisovných jazyků a dosahu tohoto jevu pro „manévrovací prostor“ překladatele při volbě překladatelského jazykového kódu.

A tak i značně poučený čtenář, nemluvě o studentech filologických oborů, si po seznámení s recenzovaným sborníkem znovu uvědomí, že požadavek „rozumět jazyku“ je krásný, ale nikdy nekončící úkol i dobrodružství.

Zdeňka Trösterová